

Magyar-román Szemle.

III. évfolyam.

Kolozsvár, 1897. május.

5. füzet.

A ROMÁN PAP ÉS NÉPE.

A román *pap* (popă)¹ nagy hatalom az egyházközségben. A hívőt a bölesőtől a sirig kíséri; hatalma még a tulvilágra is kiterjed. A családban jelen van minden jelentősebb eseménynél. Bár a nép humor senkiben sem ostorozza annyira a gyengeségeket, hibákat, mint a papban, ezen gyengeségek és hibák daczára a pap mégis uralkodik a hiveken s az ő akaratján kívül ritkán történhetik valami az egyházközségben.

A papnak ezen nagy tekintélye a népnek vallásosságán, az imádság hatalmában vetett tántoríthatatlan hitén, az *Istentől* (Dumnezeu)² és az *ördögtől* (satana, drac, diavol) való félelmén alapszik. A román ember büneiért fél az Isten büntetésétől; de fél az ördögtől állandóan, nehogy ez életében, vagyonában, boldogságában megrontsa. És ebből a vonásában, az ördögtől való rendkívüli félelmében, a balkáni bogomilismus³ közvetlen hatását látjuk. A Balkánban támadt bogomilismus egyetlon nép lokkületében sem hagyott oly mély nyomokat, mint a románében.

A pap kezében látja a román nép lotóvo az ördög elleni erőt, hatalmat, mely megóvhatja őt minden rosztól. A pap kezében levő templomi füstölő, a tömjön (tămăia), a keresz

¹ Az ó-szláv *popu*-ból, *prêtre*; *proto-popu*, vagy *proto-popă*, esperes; oroszul: *proto-popu*, görögül: *πρωτοπρεσβυτερ*; archipresbyter; albánul: *pop*. Mondják *preot*-nak is, a latin *praeposere*, *praepositus*. Átment az összes román nyelvekbe. Ebből van képezve a *preucasa*, papné; a *popă*-nak nincs nőneme.

² *Dominus* + (ille) + *deus*, Herrgott; olaszul: *domineddio*; prov. *dony-nedens*; ó-francz. *damellieus*, *dameldex*.

³ *Bogonul* (977—968 között) hazája Bulgária, eretnek tanai a Balkánban nagy hódításokat tettek. Nem ismertek semmi földi tekintélyt, mindent megvetettek a mi a testnek tetszett; az ördög kultusza tanaik folytán lett Európában általános.

(cruce) oly szó, a mely távol tart a hívőtől minden rosztat. A sok alkalmi imádság az *exoreismus*, ördögüzés; *afuriszálas*,¹ megátkozás. oly hatalom a pap kezében, minővel csak a szláv népeknél találkozunk. Különbén is ezt a babonával összekévert vallásos fogalmakat a balkáni szlávtság és görögség öntötte a román nép lelkébe, a keleti egyházhoz tartozósága, ezen rá nézve idegen népek uralkodásvágya fojtotta meg benne sok századokon át a szabadabb gondolkodást, a mi a katholicizmus terjedésével a románok között egyre nagyobb és nagyobb tért foglal el.

A sok alkalmi imádság közül ide igtatok Nagy Vazul (Coppadociai püspök, X-ik század) ördögüzés imádságából egyet:

„Megátkozlak téged a gonoszság és a gyalázat kuforrását, az ellenkezés és galádság kezdőjét és létrehozóját! Megátkozlak téged, az égi fényből kitagadottat és kevélységed miatt a mélység sötétében taszítottat. Megátkozlak téged és minden akaratodnak engedő erőt. Megátkozlak téged tisztátalan lélek az Istennel, Adanaival, Eioival, a mindenható Istennel! Menj ki és távozz N. N. Isten szolgájától. Megátkozlak téged az Istennel, ki szavával teremtett mindent, ki alkotta a látott és nem látott természetet, ki teremté az embert az ő képére, ki előbb ezeket angyali örökösével megvédte, ki a magasból vízzel fullasztá meg a bünt s az óg alatti mélységeket kitará és a tisztátalanságot cselekvő őriásokat megrontá és ama beestelenek tornyát szétrombolá — és tüzzel és kénnel égeté meg Sodoma és Gomora lakóinak földjét, minek tanujaként füstölög az olthatatlan füst; ki voszóvel elválasztá a tengert és a népet száraz lábbal vezeté át s Farao zsarnokot és Isten ellen küzdő hadseregét habok közé temette örökre... Megátkozlak azzal ki a szelet megdorgálá és lecsendesité a tenger viharát, ki elüzé az ördög seregét.

„Félj, fuss, hord el magad, távozzál tisztátalan és förtelmes ördög. a ki a mélységből való csalárd és alak nélküli, látható szemérmertlenségre, látható álnokságra; bárhol

¹ Görögül: *αφορίζω* excommunier.

légy avagy menj: akár te vagy maga a Belzebub, akár a megrázó, akár a kigyó kópében, akár vadállat alakjában, akár mint a pára, akár mint a látható füst, akár mint férfi, akár mint nő, akár mint állat, akár mint madár, akár éjszakán beszélő, akár sikot, akár néma, akár rögtön megrémítő, akár összetörő, akár leskelődő, akár nehéz álomban, akár betegségben, akár tehetetlenségben, akár kaczagásra gerjesztő, akár könyeket okozó, akár bujálkodó, akár kéjes könyekre fakasztó, akár bűdös, akár kívánságos, akár gyönyört adó, akár mérgező, akár szerelomben megőrült, akár csilagokból jósló, akár házi kuruzsló, akár szomérmetlen, akár veszekedő, akár állhatatlan és a hold szerint változó, akár valamely időben visszatérő, akár reggeli, akár déli, akár éjféli, akár késői vagy hajnalhasadti, akár önként lepted meg, akár valakitől küldve vagy, akár váratlanul érkeztél akár tengerből, akár patakából, földből, kutból, omladékból, sírből, tóból, nádasból, iszapból, völgyből, erdőből, fákból, madarakból, akár dörgésből, akár bányatetőből, vízfürdőből, pogány temetőből, akár honnan tudjuk, akár a honnan nem tudjuk, akár ismeri, akár ismeretlen, akár nem látott helyről: távozzál és költözzél, szőgyeld meg magad az Isten keze által alkotott és diszitett kóptól.

„Félj a megtestesült Isten hasonlatosságától és ne rejtse el magad N. N. Isten szolgájába mint vasbot, tűzkatlan, pokol és fogak esikorgatása, — lázadásod büntetése vár . . . Félj! Fuss! Hallgass! Ne térj vissza, se el ne rejtőzzél más tisztátalan lélekkel, hanem térj nedv nélküli puszta műveletlen földre, melyen ember nem lakik, csak az Isten látogatja, a ki megköti mindazokat, kik megsértik és leskelőd- az ő képmása után; ki a sötétség lánczaival bilineselve adott át a pokolnak azon hosszú napon és éjszakán, téged a gonoszágok elkövetőjét és feltalálóját — ördög! Mert nagy az Istentől való félelem, és nagy az Atya, Fiu és Szentlélek dicsősége most és mindörökre. Amen.“

Nem lesz érdektelen röviden foglalkozni az *afuriszálás*-sal (afurisez, afurisonic, átkozás, megátkozás), a mi a görög kolati egyházban, a mai napig szerepet játszik s a mi a papok tekintélyét, hatalmát és befolyását nagyban emelte. Fel

van jegyezve többek között, hogy Niceaban összegyűlt atyák az oretnek *Ariánt* annyira megátkozták, hogy „a szent atyák szemé láttára elpusztult. Az egyházi szertartással ki-mondott átok erejében a román ember feltétlenül hisz. Hazánkban a régibb időben a közhatóságok a román papok afurizálásával szemben állást foglaltak. Ki volt mondva: „*az oláh papok ne afurizáljanak*“ Az ország kancellárja *Bethlen* Miklós Gyula-Fehérvárt 1699. szept. 16-án az unió kérdésében kiadott decretumában azt mondja: „az afurizálást illetőleg az oláh püspök komolyan megintetik, hogy efféle illetlenségtől magát tartóztassa és papjait is arra utasítsa.“

A hatósági intézkedéseknek azonban hatásuk nem volt, az afurizálás megmaradt napjainkig, bár az afurizáló papok száma nagy mértékben leapadott, s mondhatjuk, hogy a görög katolikus egyházban az afurizálás a legkritkább esetek közé tartozik. Csak a nép babonás hitén alapuló afurizálásról szölok, a mely mindig csak valamely *károsult* egyén *kérése* folytán vétetik alkalmazásba.

Ha valakinek ellopják pénzét, egyéb holmját, leginkább marháját; egy szóval, ha valaki vagyonában órzékeny kárt szenved ismeretlen tettesek által, a tettes kitudása, a kár megtérülése végett a román ember gyakran fordul a papjához, mint a ki már hasonló esetekben az afurizálás szertartásával nagyobb eredményt tudott elérni, mint a büntető hatóság összes intézkedéseivel. A káros tehát felkeresi papját, előadja a maga panaszát kárát, a károsodás körülményeit stb. s leteszi az afurizálásért járó dijt.

A pap a panasz napjától számítandó kilencedik naptól kezdve kilencz egymásután következő péntek napon templomozást tart, a mely napokon a kora reggeli órákban már megszólal a kis román templom tornyában a fa-toka, a melyet harangozás soha sem követ, — orról tudván meg aztán a nép, hogy nem rendes templomozás lesz, hanem olyan, a mikor is egyedül csak *kárhozat fog mondani valamely bűnösre*. A kijelölt 9. nap aztán reggel, délbe és estefelé templomozás tartatik, a hová a nép seregesen tödul.

A templomozás folyama alatt 9 viasztyertya ég az ol-

táron, s a pap teljes ornátusba misét tart, s miután a szent Dávid zsoltárai közül 9 ot elmond következik az afuriszálás aktusa; a jelenlevők térdplése után a pap fölmutatja az áldozati kehelyt, a melyből — miután ivott — megkezdi a még ismeretlen bűnösre vonatkozó kárhóztató szavak elmondását, sűrűn emlegetvén a „poklot,” a „halált,” ez „elkárhózást,” stb. hogy ha például jelen van ezen átkozódás alatt még a titok leple alatt lappangó bűnös: ritka eset az, hogy egy második templomozás idejéig kigyőzzen és meg ne valljon mindent az átkozódó papnak. Megjegyzendő, hogy azokon a napokon, melyeken az afuriszálás történik, az illető károsultak, hogy az afuriszálás annál fogókönyebb legyen, egész napon keresztül semmi zsiros ételt nem esznek.

Az „afuriszálás” kilenez napon keresztül tartván, minden következő péntek nap (egészen a míg a kilenez nap lejárja), — hogy ha nem fedezi fel magát a bűnös — sujtóbb és sujtóbb lesz az átok szava is, úgy hogy nagyon ritka eset az, hogy a jövőben az afuriszényia folytán várható rostól, (milyenek a betegség, a vagonnak az elpusztulása, stb.) való félelem, mielőtt még a 9 pénteki nap letelt volna, a bűnöst arra ne indítsa, hogy bűneit meghánva, bűnét jóvátogye és teljes kárpótlást ne nyújtson az illető károsultaknak, feltéve ha ez módjában áll. Ha pedig a bűnös a 9-ik pénteki nap sem jelentkezik, akkor a 9 gyertya helyett két-annyi gyújtatik meg az oltáron, s az ekkor elhangzott átok szavai is annyira hatványozottak, hogy ha valaki ezt csak kíváncsiságból is haligatja, annyira megirtózik, hogy az többé hallgatni nem kívánja.

Az afuriszálás ritkán alkalmaztatik egy határozottan megjelent személy ellen csak pusztá gyanu alapján, mivel valakit ok nélkül az elkövetett bünténynyol gyanusítani, azon veszélylyel jár, hogy az alkalmazásba vett afuriszényia folytán bekövetkező *rossz* azt értheti, a ki alaptalanul vádaskodott — ennőlfogva rendszeren senkit sem jelölnek meg határozottan, hanem a *bűnösnek* a kitudását az afuriszényia — ki nem maradhatónak tartott — hatásától várják.

Az afuriszálás a megye havasi részeiben van inkább di-

vatban. Az egész románság hitében gyökerezik azonban, hogy a megátkozott sem földi, sem tulvilági jóban nem részesül, — azért nagy mondás a román szájában: „*măi afurisitul!*“ (te átkozott).

A román papi javadalmazást illetőleg a gör. szertartásu papok és egyházzolgáknál igazán áll az irás azon mondása, hogy kik az oltárnál szolgálnak, az oltártól éljenek; mert a kivectől semmi rendszeresített javadalmazással nem bírván, jövedelmeiket nagyobbrészt a hivek önkéntes ajándékozásaiból nyerik ugy a templomi, mint egyéb szertartásos ténykedéseikért. Ezen „*spontanea oblaták*“ között legfőbb szerepet játszik a *preszkura*,¹ vagyis azon áldozati kenyér, melyet a hivek mise offertoriumakor az istentisztelet és papjaik javára fel szoktak ajánlani.

A *preszkura*, melynek sulya mintegy egynegyed font, igen szép fehér buza kenyér, vagy kereszt, vagy pedig honger alakkal. Rajta rendszeren bizonyos szimbolikus jelvények láthatók, ép ugy, mint a katolikus ostyáján J. H. S. (Jesus Hominum Salvator). A *preszkura* jelek ezek: J. H. N. R. J. (Jesus Christos Nazarineanul Regele Judeilor; Názárethi Jézus Krisztus a zsidók királya). Helyenként a Ietük is szerepelnek: J. Chr. H. I. K. a (Jesus Kristus Nika = J. Krisztus a győző).

A *preszkurát* csakis az ugynevezett *preszkuriczák* süthetik, ezek oly hajlottabb koru asszonyok, kiknek csakis nő vagy férjes gyermekekkel szabad birniok. Ilyenek hiányában más tisztos koru nő is süthet, fiatal özvegy azonban nem. Főkellékük a tisztaság és erényesség, melynek feltünhetésére évenként legalább négyszer kell nyilvánosan az Urva sorához járulniok. Joguk gyakorlására szükséges bizonyos peccsényomó alaku márvány jelvényezők, melyekkel a fenti symbolumokat rá szokták nyomni a *preszkura* tésztájára. E szentelt tárgyakat hatalmuk jelvényöül a papoktól kapják.

A *preszkuriczák*, kik egyuttal elárusító is, minden ünnepeleyesebb istentisztelet alkalmával a templomban jelen lenni tartoznak, állván rendszeren a templom hajója azon ró-

¹ A szláv *proscura*-ból, paint bényt, szentelt kenyér.

szében, hol a bejárat van, hogy a hívek a templomba lép-
tükkor a vásárt mindjárt megejthessék darabonként 3—4
krral. Az offertoriumkor ki-ki egy-két, sőt több darabbal is
vagy még megfelelő értékű pónzzal az áldozó paphoz járul,
és ennek közébe teszi le áldozatát.

E preszkura áldozatok számából nemcsak a hívek meny-
nyiségére, hanem az anyagi jólét — a vallásos buzgóság
és az egyházzolgák évi jövedelmének is bizonyos fokozatára
lehet következtetni.

Vannak községek, hol csupán a preszkura-áldozatok
nemcsak a mindennapi kenyeret adják az egyházzolgák-
nak, hanem megváltott értékükből még husra való is kijut.

Preszkura felajánlások rendszeresen csak vásár- és ünnep-
napokon, de oly napokon is szoktak történni, mikor a helyi
viszonyok szerint a nép azon patronusait tiszteli, kiknek
közbenjárása mellett várja Istennek áldását, barmaira, mezei
munkáira stb.

Hogy a tisztelt olvasó fogalmával birjon, mily nagy
szerepet játszik a preszkura a görög szertartásu egyház hi-
vatalnokainak jövedelmi forrásai közt: Zalatnai preszkuriczák
adatai alapján ide jegyzek egy rövidke statisztikát.

Zalatnán mellőzve más havasi községeket évenként el-
szokott fogyni 24,000 drb. preszkura. E számból karácsony
hetére esik 700, a husvétáji napokra 1300, pünkösdre 1000,
virágvasárnapjára 300. Az ünnepnapok preszkurái száma szin-
tén nagy, miknek egyetemleges összege természetesen ma-
gasra rug, különösen ha tudjuk, hogy a gör. szertartásuak-
nak csak üdőünnepeik száma egy évben 31 re megy. Ide já-
rulnak még azon napok is, melyeket csak a nép kegyelet
szokott ünnepekül tartani, miknek száma szinte jelentékeny.
Ezeknek értéke á 3 kr. = 620 frt.

A preszkura mellékfajául tekinthető a *prinos*¹ is. —
Ez kacsaringós „fonatos kalács.“ Székelyül ez az ugyne-
vett *kókonya*. Csak hogy míg a székely kókonya felszine a

¹ *Prinos*, offrande, sacrifice, voue, immolation; többese: *prinoase*, pré-
mices; ósláv: *prinosu*, *oblatio primitiae*. Cihac. Dict. Elém. slaves 292 l. —
Fogadalmi ajándék.

tojásfehérnye és szikjától fénylő és lángvörös, mint a hajnal addig a román piros külseje sápadt arcot mutat, és bele sem oly sárga és puha, mint a csikió, mert nem oly sűrű szitán eregetik lisztjét, és tojás meg vaj sincs annyi benne; de azért finom, izletes s különösen piritott szalonával csupa gusztus falatozni belőle.

Ezt a prinost a vizkeresztli kereszttjáráskor szokták a papok kapni. Sokan e prinost pénzen váltják meg, a szegényebbek kendert adnak helyette, vagy pedig egy-két kanta (donyicza — 4 kupa) buzát.

Mindezek úgy osztatnak fel, hogy a kántorok ötödrészt, a papok pedig a többit kapják.

Az áldozati — kenyerekhez számítható még a „*cununa anului*“ (év-koszoru). Ezen egyes gazdagabb románoknak az egyházi személyek számára — különösen karácsonkor adni szokott ajándéka, melylyel az év minden egyes vasárnapjára egyszerre hozzák meg az áldozatot. Ezért *cununa anului*, vagyis év-koszoru. Áll pedig 52 preszkurából, 52 apró színes viaszgyertyából és egy prinosból, hozzámellékelve egy öreg liter bort is.

Végül a preszkura egyik fajául tekinthető a *pască* (több. *pastile*) is. Ez szentelt kenyér és bor, melyet *husvét reggelén* a hivek haza visznek, és mielőtt ezt nem vették magukhoz, más eiedelhez nem nyulnak. Az ebben való részesülés bizonyos szertartással történik, midőn a családfő úgy szerepel, mint háznépének papja.

A családtagok legöregebb férfja ugyanis kezébe véve a *pasca*-t tartalmazó poharat, ebből egy kalánkával nyujt néjének, ki ezen üdvözléttel veszi magához: „*Christos a inviat*“ mire férje válaszolja: „*Adevérat că a inviat.*“ (Feltámadt Krisztus — felelet; Igaz, hogy feltámadt). Ugyanily szertartással részelteti a nő is a férjét a *pastile*ből, s végül a férj a többi családtagokat. Készítéséhez ajándékoznak 5 drb. nagy prinost, 3 preszkurát és ezeknek megfelelő mennyiségű bort. Ha az ajándékozás nem egyes hívő valódi jótekonyságából történik, közadakozás útján gyűjtik össze a *pasca*-t alkotó elemeket.

A papnak a *pastile* megszentelése s általan *husvétját*

fáradzásaiért vagy egyesek áldozatkészsége, vagy azok hiányában a hívők egyeteme ajándékoz 16 frtot és egy szép fehér báránykát (agnus paschalis). Ez szépen felelőlegesen a husvét-napi istentisztelet alatt a hívek gyülekezete között szabadon járják s szemléletileg irányítja a buzgók figyelmét azon Agnus Deire, ki mint bárány oly szelídség és türelemmel leve a megváltás nagy áldozatává.

Mindezekből látható, hogy a román papság, különösen népes hitközségekben az életfontartás eszközeit csaknem a preszkura áldozatokból kapja; míg egyéb szükségleteit a stólák különböző nemeiből fedezi. De kivehető az is, hogy ha csökken a vallásos buzgóság, vagy emelkedik a szegénység fokmérője: kovesbednek a preszkurák is, mi a havasi román papság és egyházi férfiak jövedelmében érezhető esökkenést idéznek elé.

Végezetül még azon kérdés merül fel, hogy miután a papok és kántorok annyi preszkurát háztájastól sem emésztethetnek fel: mi történik a maradékkal? Csinálnak kétszorsúlyt, mely szénacsínálás és általában mezei munkálkodáskor a papok napszamosainak kőmény-, kaszás vagy turós lovasbe aprítva igen izletes falatokkal szolgál; jó kávéval is. A nagyobb hitközségű papok a maradékból el is adnak, megtisztelésekép barátaik vagy előkelőbb híveknek is ajándékoznak, segítik a szegényeket is.

A pap jövedelmi forrásai közé tartoznék a kereszteléssel, esketéssel, az elhunytak lelki üdvösegeért mise mondással, s legfőképpen a temetéssel járó díjak. A havasi községekben a temetés különösen drága, néha egy pár ökör, egy pár száz forint az ára. Mikor ennek a népet annyira sujtó körülménynek az oka után tudakozódtam, egy pap azt a felvilágosítást adta, hogy a pap a családban az ólók között sokhelyt ingyen teljesít minden funkciót. Mindenki halálakor fizet. Nem csoda, ha a számla egy hosszú életen át folygyül.

A román pap vizkereszkor (Boboteazü) személyesen keresi fel hívőit s házaikat megszenteli. Havasi részekben a pap a míg o fárasztó köteleességét olvógi, hetekbe kerül. A papot s kántort, vagy egyházi fit minden háznál megjándó-

kozzák. Az ajándék ilyenkor leginkább kalácsféle, de pénz s más élelmi szer is tehet.

Bár mily szegény legyen is a nép, templomára szivesen áldoz. A templomot a hívők adakozásaiból tartják fenn. A templom számára a sekrestyés *tányért* hord a hivek között s a maga adományát mindenki arra teszi. Az adomány rendszeren egy krajczár; a tehetősebbek hatosokat ajándékoznak. A begyült pénzt a főkurátor jelenlétében számba veszik s neki további kezelés végett átadják. A hívők sok gyertyaajándékot visznek. A viaszgyertyákat néhol a templomban árulják. A hívők tehetségük szerint kisebb vagy nagyobb, s illetőleg olcsóbb vagy drágább gyertyákkal járulnak a templom szükségletének a fedezéséhez.

A vallásos buzgóság fentartásához nagyba hozzájárul az a körülmény, hogy a görög szertartásu román egyházakban a liturgikus nyelv *a román*. Az egyházi szertartásokat mindenki megérti; a szent misében lefolyó istenemberi drámát átérzi és elmélkedésre készíti a hallgatót. Azt a saját ságos, a keleti egyházban divó, templomi éneket¹ az iskolában, a templomban minden hívő megtanulja, megszokja. A román egyházi zene azonban mind nagyobb és nagyobb haladást tesz. Nagyobb ünnepek alkalmával a különböző tanintézetekből haza kerülő ifjak karban egyesülnek, az egyházi zene újabb szerzeményeit betanulják s az ajtatós hívők lelki gyönyörűségére eléneklik. Az ily harmonikus énekekről hetekig elbeszél a nép, hogy milyen szépek voltak. Sok román iskolában a tanító énekkart szervez, a mely vasárnaponként az egyház által revidiált ezen énekeket elénekli. Már csak magában ez az egy körülmény is a templomba hajtja a hívőket, hogy gyermekeik énekébe gyönyörködjenek. Minden szülő hallani véli gyermeke hangját a karban s fennen dicsekszik gyermeke tehetségével.

Itt megemlítem mellesleg azt is, hogy a nép a jóhangú papokat, kántorokat, templomi jó énekeseket mindig nagy

¹ Erdélyben a nemzeti fejedelmek korában *berbüelés*-nek nevezték a román templomi éneket. Azóta megmaradt ez a szó, a mely a román *berbece*-ből (lat. *vervex*; magy. bakkecske) ered. Jól magyarul *mekegést* jelent.

beesben és tiszteletben tartotta. Néha-néha egy-egy ünnepély, vagy nagyobb temetés alkalmával több jelesebb kántor gyűl össze, kik között valóságos énekverseny fejlődik ki. A népnek ez rendkívüli élvezetet nyújt; a napok emléke maradandó nyomokat hagy lelkébe; a győztes kántorok hirneve pedig a falu határain túl messze elterjed.

A LEOPOLD CSÁSZÁR ALATT KEZDETT UNIORA VALÓ ERÖLTETÉSÉRŐL.¹

Az oláhok vallásukra nézve nagy szabadságban élnek Erdélyben, a református Fejedelmek alatt száz esztendő lefolyása alatt, sőt nemcsak szabadságuk volt, hanem segítettnek is megbecsülhetetlen jóval. Az I. Rákóczy György ki nyomtatta nekik az új testamentumot a maguk nyelvében muszka betűkkel, a melyekkel élnek fejedelmi nagy költséggel. Apafy Mihály fejedelem is a Lithurgiájukat és ennek felette szép katechismust is: hogy a nép, mely keresztény nevet visel a kereszténységnek valóságát tanulhatná az Isten beszédéből s az ő teremtőjét tudná tisztelni helyesen.

Az oláh papok tartoznak ugyan valami honoráriumot adni annak, a kinek jobhágyi voltának, hogy az irántuk való jus el ne vesszen, de papságba lévén a szolgálattól szabadok voltak, mind maguk, mind gyermekeik valameddig különösen szakadtak atyjuktól. Erről volt az országnak törvényei, s végzései, a melyekhez kellett kinek-kinek tartani ő magát.

Minek utána aztán Erdélyország bizonyos *konditiokkal* 1688. esztendőben a nagy Leopold császárnak által adta volna magát az idősbik Apaffi Mihály fejedelem idejében s ugyanazon fejedelemnek 1690. esztendejében lett halála után az igazgatás egészen megváltozott volna mint egyéb dolgokban úgy az oláhok állapotjukban is kezdé valami változás lenni. Mert azok a kik az Isten dicsőségének örögbülését tartják,

¹ Egy 18-ik századi kézirati munkából, melynek czime: „Az erdélyi oláhok miáltatásokról való rövid Historia.“ A munka szerzőjének Bód Pétert tartják. A jól gondozott füzetecske az Erdélyi Múzeum könyvtárában van.

a Római Ekklesiának nevekodésében, akár legyen a rendes vagy rendkívül való szabados vagy tilalmas uton való, vónón észre hogy Erdélyben nem igen sok a római vallást követő nép, kevés az azon valláson való nemesség, annál kevesebben vannak a főrenden valók, de igen sokan vannak a más *Recepta Religio*kon valók. Azért a mint akarnák a maguk igyekezete szerint nem lehetne mindenkor folytatni a dolgot, mert a más valláson valók is magok vallásához egyenlő buzgósággal viseltetvén igyekeznének annak javára igyekezni és cselekedni.

Sokat kezdének azért felgondolni és megpróbálni a melyekkel magukat megerősíthetnék és a több *Recepta Religiókat* gyengíthetnék, azoknak Fundamentumaikat, ha lehetne megerősítenivén. A *Leopoldinum Diplomát*, a melylyel négy *Recepta Religionak*, minden külső és belső ekklesiái szabadsága egyenlőképen azon állapotban a melyben volt, nemcsak meghagyatott, hanem megis erősítetett, ha lehetne a maga kötelező erejéből kivenni, a honnan ottan hoznak vala holmi parancsolatokat, a melyek a három *Recepta Religiók* ellen volnának és így a *Leopoldinum Diploma* ellen is, a mint azokat lehet látni a diploma után kiadott *Decretumok* és *Rescriptumokban*.

E végre találták fel azt is, hogyha az oláhokat *unióhatnák* magukkal így igen megerősödnének vélek, s dézsmákat s egyéb jövedelmeket inkább maguknak csinálhatnának, a melyekkel Erdélyben nem bírnak vala. Ki volt ezen *uniónak* legelső feltalálója, s megindítója nem egy képen írják. A Nova Daciának írója a maga szerzetén levő *Patereknek* tulajdonítja, melyet így ad elő: „Minekután sok esztendő alatt az oláhok a pápistákkal való megegyezésekben (mert a görögök tévelygéseit követik vala) sokan munkálkodtak vala és az Erdélyi Missionarius P. Jesuiták munkás fáradságuk és tanácsuk által sok ideig és hosszasan traktáltatnék.”

Sok esztendő alatt ezt ezelőtt az Erdélyi Jesuiták nem traktálhatták, mert maguk is 1588 esztendőben az országból kitiltattak (a mint az ország törvényeiből kilátszik) s hogy magát megerősítse arra sem volt tehetsége, hanem idegen köntösben lappangattak 1700. esztendőig, a mint maguk ir-

ják a Jesuiták historiájukban. Akkor aztán kezdettek a maguk bőrökben járni s minthogy a Regnans fejedelmegbántódása nélkül ki nem tudhattak el kellett szenvedni, noha igen kedvetlen vendégek voltak nem csak a más religion valók előtt, hanem még némely szemesebb katolikuskok előtt is. Nem szerezhették hát ők akkor az Uniót a kinek maguknak sem volt szabad még nyilván az országban lennie.

Más azon szerzetből való író *Kolonics* kárdinal Isten tálmányának mondja ezt az uniót, *Belius* itt mindent az ő szemes és vigyázó *Kolonics*ának tulajdonit a ki így beszéli u dolgot.

A több nemtelen nemzetiségek között Erdélyt lakják az oláhok a rómaiak valami maradékuk a kiknek papjaik tudatlanak, tanulatlanok szintén mint a többi parasztok, kik a földes uraktól a szolgálatra ragadoztatnak vala, sőt különben is keményen és keservesen tartattnak vala. Hirével esvén a vigyázó *Kolonics*nak e dolog elsőben könyörületességre, aztán hajtotta szorgalmatosságra, hogy, hogy lehetne az elnyomoritott embereknek segítségére lenni. Megnyeri azért a császártól, hogy a katolikus papok privilegiumokkal élhessenek, ha eltagadván a tévelygő szakadást a római eklésiához térnének.“ Ebben rutul vét *Belius* *Secdával* együtt a kinek mindenben nyomdakát követi ebben a materiában, midőn az unióra való alkalmatosságot mondja hogy a popák nyomorgatásuk volt; holott az nemesak nem lehetett a hazának arról törvényei lévén, mivel tartozzanak az ő földes uraknak, hanem a *Dacia* írója és azzal ellenkezőt ír, hogy a popák nyomorgatásuk származott a katolikusokkal való *unió kegyes kívánságából*: a hazugságot eltakarni oly nehéz hogy csak kiüti az magát bizonyos jelekkel, úgy szól azért ő is: „Ennek felette abban az időben a melylyel romaiakkal való uniót keresik vala maguknak, oly sok nyomoruságok megszámlálhatatlan voltával kegyetlenkedett Pokol a Popák ellen a *Sectariusok* jószágokban, hogy rabsággal, sok helyeken dorongokkal megveretvén büntettetnének meg, hanem ha jó igyekezet mellől elállanának. Némelyek *Fundusoktól* is megfosztattak, némelyek számkivetésre küldettettek

nómelyek pedig nagy kegyetlenséggel megölettek, nagyobakat is szenvedtek volna, hanem ha a hatalmas Leopold császártól való félolem szakasztotta volna vögöt az oláhok üldöztetéseknek.“

Csuda dolog, hogy nem szégyelte lelkiismeret ellen ilyent írni, a mit tudott, hogy úgy nem volt, de szokása ebben az egész materiában, hogy az temérdek hazugságokat szekerekkel hordozza, hogy az oláhok keresték volna az uniót, mert erővel hajtották arra, nem igaz, hogy fundusoktól megfosztottak volna, mert nem is volt más ember földön lakván, nem igaz, hogy számkivetésre küldettek volna, holott nekik Erdély nom is hazájuk; másképen sincsen példa egy se rá. Nem igaz, hogy egy néhány megöltek volna csak egy példát sem lehet mondani, nem is szokások ez a protestánsoknak, de hogy inkább ne kételkednék ezt teszi hozzá: „Szokásuk ez az eretnekeknek hogy minél hatalmasabb, annál inkább dühösködjenek a hívők ellen az Apostolok előtt e gyűlölséget prédikációkkal akarván magukhoz gyűjteni az embereket.“ Nincs erre példa hogy a protestánsok eképen cselekedtek volna, az ő vallásukkal is az meg nem egyez: de szüntelen valók a példák, a melyek a rómaiakat bizonyítják úgy cselekedni, a mint protestánsokról mondja az a mucsos író, a hívők ellen dühösködni; tele vannak a könyvek az efféle dolgokkal. Száljon itt a párisi 1320. való lázodalem, melynek alkalmatosságával (II. XX.) ezer embernél többet ölének meg a vallásért. Száljon a Valdeusesek 1655. esztendőben való felmészároltatások. Száljon a Hibornusok vérek, holott 1640. esztendőben hat hanapok 200000 embernél többet ölének a katolikusok. Száljanak a szegény csehek, tegyen bizonytságot a magyarok sirhalma 1671—1681 esztendeig, midőn minden tömlecek rakvák valának, az ártatlan Papokat 250, ugyan a gályákra is küldék, az hova keresztény embert szolgálatra eladni nem szoktak. Nem lehet protestánsoknak effélét szemökre vetni, s mégis oly hamissággal a Dácia irója lelkét s hazugsággal a következő népet terhelni nem szégyenli.

Az oláhok dolgukról Teofilus Athanasius oláh
püspök alatt.

Változván sok dolgok Erdélyben a Regimennek birodalomnak változásával kivált az Apaffy fejedelemnek halála után. Jönnek vala a bécsi udvartól Decretumok egy és más dolgokban. Az oláh püspök is vagy a mint akkor hívták vledika Teofilus (Teofilus kezdette kénytelenségből ez uniót); de ő kihalván belőle, csakhamar aztán Athanasius alatt ment többre a dolog; Theofilust hívták ugyanis Theofilus Athanasius, Athanasius igyekeztén azon, hogy az oláh papák állapotjukat jobb rendben állíthatna és a miképen más *religiókon* való papák szabadságban élnek, úgy az oláh papok is minden terheltetések alól kivételtőnek, a földes uraknak honorariumot vagy taxát ne adnának egyéb terhek alá ne kényszerítettőnek, mert akkor némely faluban hat, hét és tíz pap is volt, a kik minden szolgálat alól esemtusok nem lehettek a helység elnyomoritására élvén ők is a helység javaival. De abban munkálodván, hogy mind ezekből kimontsék magukat, alázatos instántiájuk által megkeresték a Felsőleges bécsi udvart, a honnan 1698. április 4-én vének ilyen választ: „*A Görög vagy Oláh Ministerek ha a Catholicusokhoz állanak, a Catholicusok jusokkal élhetnek, ha más Religióhoz, éljenek annak Privilegiumaival, ha pedig megmaradnak abban az állapotban melyben most vannak, adjanak Taxát.*“

A dolgon alkalmatosságot vévén Cardinal Kolonics fog az oláhok, ráczok és oroszok, kik mind Görög vallást követtek uniálásukhoz, sok mesterséggel és azt kezdi folytatni Erdélyben és az udvarnál, — de azért Erdélyben titkosan gróf Apor István urnak a ki Thesaurarius vala nagy buzgóságu esiki katolikus ember ilyen formán: *Mivel Magyarországnak a Vallásra nézve az Oláhok mindeniütt unióáltak magukat, r. katolikusokkal, azért az Ur is minden uton módon munkálodja, hogy az erdélyi oláhokat indíthassa az unióra, melyet ha véghez viszen, mind a római pápánál, mint a császárnál nagy kedvességet és meritumot szerez magának.*

Ezzel felserkentotvén Apor István keresse magának a végre alkalmatos eszközt, mert akkor mint Thesaurariusnak

directiója alatt vala a Fojérvári Dominium és melynek udvarbirája volt Rácz István ugyan Rácz nemzotból való igen praktikus ravasz ember, ezt az ur sok szóval környül veszi, beszélí neki, micsoda torhes állapotban legyenek az oláh papok, mint sajnálja azon dolgokat, ő ha akarná sokat eslekedhatnék, egy jó utat lát a vögro ha uniálják magukat a r. katolikusokkal, úgy minden terheltetés és taxa adás alól megnyeri, hogy felszabaduljanak; kevés pedig az a mi a katolikusoktól elszakasztotta. azért venné reá a püspököt, hogy uniálja magát a papokkal együtt a katolikusokkal, — ha ezt véghez viszi magának nagy becsületet, promotiót szerez, másképen is tudják meg azt, hogy Erdélyben őket el nem szenvedik a maguk babonás vallásokban, ugy vagy az ország törvényében is, hogy addig szenvedni a fejedelmek őket, a mig tetszik, *usque ad bene placitum Principum*: már most tovább nem tetszik, valamelyik vallással magukat uniálni kell, jobb lesz a papistákkal, mert a fejedelmek és a császár azon a valláson vagyon, a többi vallások még maguk sem maradhatnak meg ilyen és több hasonló beszédekkel reá veszi Rácz Istvánt, a ki különben is világon kapó ember volt. Ennek nagy kedvesége volt az oláh püspök előtt és hitele, azért az Apor István nevével előadja az unió dolgát, sok jóságot ígér magának és titulusokat ha az unióra áll. Volt ismét akkor Károlyvárt egy Szunnyog János nevű barát és Baranyai nevű Jesuita idegen köntösben, a kik hasonlóképen az ambitiosus Teofilus oláh vledikának mindent megígérnek a Kolonits Cardinál nevével mindaddig, a mig a püspököt reá veszik. Az is az első renden való némely oláh papokkal közli a dolgot és elejükbe adja micsoda ut nyittatott nekik a jobbágyság és terhek alól szabadulásra, a melyot még maguk sem remélhettek volna, igen kevésben áll az unió dolga, nagy lesz a haszon reájuk nézve abból s maradékukra. Reá veszi azért ő is azokat.

Azonban az érsek Apor Istvánnal folytatta a dolgot, hogy és micsoda mondálitással lenne ez az unió legjobban adának azért a császárhoz az Erdélyi Catholicus Status nevével ilyen Instantiát: „Alázatosan könyörgünk Ó Felsőségének az Erdélyben levő oláhoknak Uniójukról való Diplomá-

órt: a kik egyebet nem kívánnak, hanem Ő Felsége méltóztassa a Görög vallást követő Papokat és Barátokat azon Privilegiumoknak és Jussoknak részessekké tenni: a melyekkel ólnek mostan nemesak a Catholicus Papok, hanem az Arianus, Lutheranus és Calvininus Ministerek is.“

Erre a punctumra a felséges császár az erdélyi guberniumhoz ilyen resolucziót küldött 1698. ápr. 14 én: „Valamely oláh a vallást követő papok közül, vallást téssen a katholisoknál, a görög vallásnak megtartásával a római pápa megismerésével magát declarálja, élhet a katolikus papok privilegiumokkal. Ha pedig valaki azon görög vallást követő közül az enlitett professiót (vallást) tenni nem akarja vagy pedig valamelyikkel a recepta religiók közül magát unialja, vagy pedig a maga vallásában kíván megmaradni azon religiónak privilegiumaival élhet a melyre magát declarálja vagy a maga állapotjában, vallásának azon szabadságában a melyben most vagyon tovább is megtartatik.“

Kiadták nem régen Kolozsvártt ezt a feletét a királynak, — de sokkal különböző módon: Valaki a görög katolikus papok közül magát a római pápának megismerésével declarálja azon privilegiumokkal, törvényekkel, esempziókkal s szabadságokkal éljen s lehessen a melyekkel a római hatolikus papok vagy a deák szokást követők a Szent Jánosnak végzése szerint, és a Magyarországi szent királyok rendelések szerint vannak és élnek.“

Mely igen különböz ez a másik resolucziótól, ez azért extractus a Leopold Decretumából, de nom az Imperator Leopoldéból, a melyet az oláhoknak küldött.

(Folyt. köv.)

A SZILÁGYMEGYEI ROMÁNSÁG.

E vidéken többnyire több nyílt, tágas, de rendezett utczás párhuzamos avagy keresztelő, de inkább hosszú alaku falvakat építenek, a házak előtt az utczai frontnál sokan szeretik az apró virágos kerteket; a jó érzék haladásáról tanuskodik nem egy helyen az utczák és udvarok befásítása, eper (pomniteriu) és jubar (frasin) fákkal; az utczától kapu és kerítés (vrajnită și gard) választja el az udvarokat (odör). A kerítés deszkából (gard de scânduri), vesszőből (din muele), léczből (de lejiuri), avagy napraforgó kóróból (de rugie) van csinálva. A kapu pedig, vagy deszka, vagy rácsos, vagy fonnott, vagy pedig léczből, rendszeren a kerítéshez van alkalmazva, különben minden udvarnak van kapuja, utczaaajtója (ușiță) és kerítése, bár minő szegény ember is a gazdája.

A házak (căsile) többnyire vályogból (din vâjegie) vagy sűrből (fecske fál) vannak építve, náddal (cu trestie) vannak fedve s nagy tornáczczal (tárnaț) ellátva, az utcza szerint keletre avagy nyugotra a fronttal, még pedig kettős alakban.

Egy fedél alatt lakóház, istálló, kamara, az ilyen épület hosszukás és szép kőfal formájú fronttal van ellátva a front ki van czifrázva, reá írva ki építtette? s melyik évben? vagy pedig külön a lakóház, mely ilyenkor rendszeren két szobából áll, egy első szobából (casa dinainte), mely mindig tiszta s egy hátsó szobából (casa dinapoi) melyben laknak, a két szoba között van a pitvar (tindă).

Ha pedig egy fedél alatt van a lakóház és istálló, akkor elől van a lakás s közvetlen e szoba mellett van egy oldalszoba melyben főznek s egyes kamarába (cămară) való holmit tartanak, hátul van a tiszta szoba (sobă), melyet csak vendégnek (vindic) nyitnak ki, ebbe a gyermeknek vagy a gazdának (gazda căsii) hétköznap piszkosan nem szabad be

menni, ez után a szoba után jön — külön ajtóval az udvarról — a marha ól, azután egy külső kamara, honnan feljárnak a padlásra, a ló-istálló (poiata cailor), s végül a szekér szín (colniță) mind egy fedél alatt.

A mi a szobai főbutorokat illeti, azok a mindennapi szobába a következők: két ágy (paturi), egy asztal (masă), az asztal mellett a földbe ment ezövekekre (pari) illesztett deszka lócza (laviță), egy láda (ladă), felette egy kis tükör (cotătoarea), aztán egy pár szent kép, rendszeren nikulai művészek festményei, üvegre festett szent alakok, az ajtó hátánál egy vakablak (voc obloc), melyben kenyeret s egy pár edényt tartanak végül a kemence (cuptoriu), mely rendszeren rakott kályha kemence kenyér sütő, melynek szája a pitvarba van, sfőr (sfor) és mely szintén rakott kemenczére van illesztve, csak hogy nem boglya alakú, hanem rendes szobakemence s belül tüzelnek benne.

Az oldal szobába van két fogas (fogaș) a ruháknak s felül az edénynek; egy ágy, lócza s ha a másik szobába nincs kemence ide csinálják.

A pitvarba legtöbb helyen nagy kenyérsütő kemence van a szabad kémény (horn) alatt, melynek tetején egész nyáron át főznek; van még az ajtó mellett egy nagy tönk (butuc) melyen áll a vízes dézsa.

A tiszta szobába van egy vagy két ágy, melyekben a legytisztább ágyneműek vannak, a párnáknak (perină) végei stikkolással és rendszeren kék színű szatin darabbal vannak fedve; egy egy ágyba van hat vagy kilencz párna is, sokszor le vannak fedve ágyterítővel, de a legtöbb helyen úgy van, hogy a legtöbb betétes párna az ágy teritőn felül vannak kitéve, hogy mindenkinek szemet szurjon; van aztán egy fogas, a házi leány ruhájának, melyek mindig tisztán s kivasalva vannak felagasztva, elkezdve a pendelytől (pindileu), első fehér szoknyától a legezifrább s legujabb divatu derékig, sokszor 10—12 rend ruha van a fogason, a mely körülmény igen döntő a leány kérők vagy nézők szemében.

Az asztal, a mely soha sem üres, mindig be van fedve még pedig egy igen szép vászon abroszszal (abros), melynek közepén s szélein vászon fonalból készített csipke van varva

disznek, ezen az asztalon rendszeresen egy virágpohár áll s a mi feltűnő és jellemző e vidéken, a legujabb terményből, mint a egy túnyérba, buza (grâu), rozs (săcară), tengeri (mălaiu), árpa (orz), zab (ovăs), bükköny (biehin), vagy a mi van eladó. Ezt aztán „roadă“-nak hívják s ezt nemesak a vevőnek, de minden vendégnek szabad látni; mert arra büszke a gazda, hogy neki milyen szép terménye van.

Az asztal mellett van a *kanapé* ládás lóca, mely a mód után czifrabb s egyszerűbb.

A *kaszi* (casli), három vagy négy fiókos, melynek tetejére a jobb móduak, mindenféle esecesebecsét felraknak, porcelán edények s üveg félékből; e felett áll a falon a *tükör*; melyen kívül szent képek is függnek a falon, de nem olyan nikulaiak, hanem finonabb kivételűek szép rázába s üveg alatt; legtöbbször a Krisztus és Mária képek a kedveltek, van azonkívül más is pl. Ő Felségének arcképe vagy a Felséges Asszonynak képe, de a szent képek mindig előnybe vannak; egy pár faszék, aztán befejezi a tiszta szoba butorzatát, mely mindig szép, tiszta, ki van meszelve négyszer is egy évbe s tiszter is kitapasztva; különben e helyütt nem mulasztom el meg nem említeni, hogy minden asszony házáat kívül és belül évente háromszor összel, tavasszal és nyárára, s így mindig tiszta kívül-belül, de meg is látszik rajtuk, mert e vikéken nem igen ösmerik azt a csunya bogarat, melylyel a fővárosi urak annyira megbarátkoztak; ha említi az ember, azt kérdik: hát az is van a világon? Megemlítendő, hogy majd minden faluba van egy vagy két jó módu paraszt (gazdaco), a ki tiszta szobába divánt, siffont s ruganyos székeket vesz, s egy szép rázája nagy tükörrel disziti szobáját, az ilyen aztán a tiszta szobába kemenezét is tart, még pedig öntöttet, de nagy eset legyen hogy ebbe befütessen.

Az udvar háromféle, a szegényebb osztályunak az udvarán van mindene, ólja (poiată), disznó ólja (cotetiu) és a kutya, mely sehol sem marad el; minden udvaron van kutya, a kis takarmánya s a többi része a teleknek kert (ogradă) gyanánt használtatik, míg ellenben a jobb módnaknál kétféle udvart különböztetünk meg: a ház udvarát (odor) és a esürös kertet (ogradă).

A ház udvarán van a *kut* (fântăna), mely vagy téglából (tegle) vagy fából (din lemne) van kirakva és kutágassal (furcă de fântână) kutyémmel (cumpănă) s kutostorral (zvir-dină) jár, melynek végén függ a veder (videre).

Ól (poiata) sárbo avagy patiesből (din potice) s náddal fedve, két részre osztva szarvasmarháknak (la marhă) és lovaknak (la cai), az elsöben egyszerű jászol (iesle), a másikba hidlás (hidlaş), rács (ráciu) és szénatarító (futregan).

Disznó ól (coteţiu) fele vályog fele deszka, de egy fedél alatt, a *góré* (costeiu) - vesszöböl fonva s náddal fedve. *Szin* (colniţă), melybe szekeret (car), ekét (plug), boronát (grapă), szóró malmot (moară), vagy vidaesot (mindig „trieriu“) s egyéb gazdálkodási eszközök vannak.

A „csürös kertbe“ (ogradă) vannak a száma kazal (căzalul cel de paie), a széna kazal (căzalul cel de fân), s különbözö boglyák (furecături) befedve felül málé csutkával (cu bătii), a répa vermek (groapa cea de napi) a krumplis verem (groapa cea de colompire).

A harmadik udvar a hosszú házas udvar, melyben csak is egy melléképület van s ez vagy a csür (şură) vagy pedig ennek hiányában csak egy disznó ól; mert a többi ólok mind egy fedél alatt vannak a házzal; mindkét esetben az udvar felső részén csak a kut és a disznó ól van, míg az elkerített udvar másik részén van a csür, a melybe összehordanak minden takarmányt s csak ezután jön a kert, ha pedig nincs csür akkor a második udvaron van a takarmány behordás; a kert fel van osztva egy kisebb zöldséges kertre és a nagyobb kertre, melybe répát, lucernát, kendért, dohányt, árpát, tengerit, krumplit stb. szoktak tenni.

Minden községnek van faluháza (casa satului), mely közös vagyon, a kisbíró benne lakik és itt tartatnak a gyűlések lévén ez a jegyzői iroda is.

A *papi lakok* ép- olyanok, mint a többi épületek egy cseppet sem különb, sőt sok helyen csak középszerű. A *tanító lak* az az iskolával egy fedél alatt van s az is egyszerű építkezés.

A *templomok*, fából vagy téglából vannak építve az előbbeni már ritkább, mert e vidék versenyez a templom építés-

ben, minden évben szentelnek fel egy-egy új templomot, különben a templomban megkülönböztetik az oltárt (*altaria*) az *icnostas*-t, a *strana*-t és a *tinda bisericei* t. A templomi berendezés ülő padok, fogasok, lobogók (prapore). *masu cea cu daruri, pristor*; és a kórus (chorus) a templom körüli tért „*cintirim*“² nek hívják, a temetőt pedig „*cimiteriu*“ vagy „*temeteu*“, a temetőbe minden halottnak van keresztje fából, kicsiny; vannak a határon s az utczákon nagy fakereszték Krisztus képével (*cruci*), melyeken nagy bőjtbe estenként lámpa ég.

A ruházat általában egyszerű s magyaros. Nyáron a férfiaknál gatyá (*gaci*) és ing (cămesă) vászonból, bőgatya-szár és ránczok (*cu ineretale*), az ing forhamentlis vászon vagy apró porcelán gombokkal és az ing ujjá (kézelő) két három gombos. Az ingen felül mellőny, lajbi (*laibăr*) vagy rövid kabátka fekete vagy kék posztóból (*roch*) és esizma (*eizme*). Télen egész öltő posztóruha, esizma, nadrág (*nădragi*), lajbi vagy végig gombos vagy kivágott és kurta kabát s felül vagy köze (*cojoc* vagy *guba* (*gubă*), a mely vagy fekete vagy szürke;

A szürke gubára mondják:

„Meștan cu gubă sură,
Ziua doarme noaptea fură!“

A fekete gubára mondják:

„Meștan cu gubă neagră,
Hiaba-i nealcoș, n'are vacă!“

A legénység is úgy jár, esakhogy esinosabb ruhába s némelyik sarkantyus esizmába, mely mindig esinos és rúmás száru; a kalpnál gém tollu avagy a tetetősebb darutollat visel; sok legény ha napszámos is, megspórolja a garast és daru tollat vesz, mert ez a módi; öltözetét bezárja a surez, férfi kötény (*șurțiu*); mely mindig kék színű, sokszor alól vi-rágos vagy ezakkos, a surezot különben a fiatal férfi is viseli télen nyáron; de kivált ha gatyába van — mindig surezos. A férfi ruha testhez álló esinos, feszes kivált a legényeknél sokszor a kabát huszárka (*husăreă*) nevet kap, mely dusan zsinórozott.

Az asszony nép, télbe-nyárba felső ruhát visel, persze alól van a vászon alsó (pindilen) és az ingvál (späcel) szintén vászonból, de e kettőn felül mindig karton, szatin (be rebet) szövét, ternó avagy selyem szoknya (rochie) és derék (viziteă), a ruházatot berekeszti a kötő, mely többnyire más színű nem mint a szoknya de ez is különböző materiából. Télen aztán a módosabbja fekete posztóból báránybőr béléses bundát visel vagy pedig tulipántos bőr bundát, némelyik téli rokkot vesz, a legtöbbje pedig megelégszik a nagy kendővel, melyet minden asszony vesz magának; fejük mindig bevan kötve otthon is az utezán is, a melyik asszonynak nincs bekötve a feje kiszólják (o ieu pe gura satului). Az alsó ruhát ők szövik, kender vászonból, mert a kendert e vidéken nagyban termelik, minden asszonynak van legalább is egy vagy két véka kendervetése; a vászonból aztán ők szabják ki maguknak az alsó fehérneműt s ők varják is meg ki-ki magának, nagy szégyen is volna, ha mással varratnának még a módosabbja is, de a felső ruhát azt a boltból veszik s mással varratják meg, lábbeljük mig fiatal menyecske cipőbe jár, azután jó a csizma is, meztláb ritkán járnak.

P. Gy.